

דברי תורה

מאת נ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

שנאמרו בסעודה שלישית פרשת לך לך תשפ"ב לפ"ק

יוצא לאור ע"י מכון מעדני מלך וויען - גליון אלף רנ"ג

שמו אברהם, וכי שמא גרים. וברש"י (טו-ה) אברם אין לו בן אבל אברהם יש לו בן, אני קורא לכם שם אחר וישתנה המזל. ולכאורה הרי המזל שבו נולד היא מציאות, ואיך ישתנה המזל בשינוי השם. אך הענין הוא כי נפש חיה הוא שמו (בראשית ב"ט), שהמשכת חיות האדם היא על ידי שמו, כי בשם האדם יש שורש המשכת חיותו. ובשינוי השם משתנה חיותו, דהיינו שנפסק החיות שהיה לו עד עתה משמו, ונמשך לו חיות חדש משמו החדש, וממילא נפסק בזה מהמזל הקדום, וממשיך חיותו מהמזל שהיה שורה בשעה ששינוי שמו. וזהו שאמר משאני עושה אותך בריה חדשה, שלא יקרא עוד שמך אברם אלא אברהם, את פרה ורבה. ועל כן אמרו חז"ל (ראש השנה טו:) ארבעה דברים מקרעין גזר דינו של אדם, שינוי השם וכו', ויליף לה מאברהם ושרה ע"ש.

*

ונראה עוד, דהנה קודם שנתבשר אברהם מה' על לידת יצחק, צוהו תחלה על מצות מילה, וירא ה' אל אברם, ויאמר אליו אני א-ל ש-די התהלך לפני והיה תמים וגו', והפריתי אותך במאד מאד (יז-א). ונראה בביאורו, דאיתא בגמרא (שבת קנו.) רבי חנינא אומר מול מחכים [לפי המזל היא החכמה], מול מעשיר, ויש מול לישראל [שאינן תפלה וצדקה משנה את המזל]. רבי יוחנן אמר אין מול לישראל [נדעל ידי תפלה וזכות משתנה מזלו לטובה] וכו'. ואף רב סבר אין מול לישראל שנאמר (בראשית טו-ה) ויוצא אותו החוצה, אמר אברהם לפני הקב"ה, רבונו של עולם בן ביתי יורש אותי, אמר לו לאו כי אם אשר יצא ממעיך. אמר לפניו רבונו של עולם נסתכלתי באיצטגנינות [חכמת

ואעשך לגוי גדול ואברכך ואגדלה שמך והיה ברכה וגו', ונברכו בך כל משפחות האדמה (יב-ב). וברש"י לפי שהדרך גורמת לשלשה דברים, ממעטת פריה ורביה, וממעטת את הממון, וממעטת את השם, לכך הוזקק לשלש ברכות הללו, שהבטיחו על הבנים, ועל הממון, ועל השם. [וזהו שפירט לו ה' שלשה דברים, ואעשך לגוי גדול נגד הבנים, ואברכך בממון, ואגדלה שמך שיתגדל שמו]. ואגדלה שמך, הריני מוסיף אות על שמך, שעד עכשיו שמך אברם מכאן ואילך אברהם, ואברהם עולה רמ"ח כנגד איבריו של אדם. והיה ברכה, הברכות נתונות בידך וכו', אתה תברך את אשר תחפוץ. ובמדרש (ב"ר לט"א) אמר הקב"ה הריני מוסיף ה"א על שמך ואת פרה ורבה. ואמר רבי יודן והיו אותותיך מנין אברכה, מאתים וארבעים ושמונה ע"כ.

ונראה בביאור שילוב הדברים, דאיתא במדרש (שם מד"י) ויאמר אברם הן לי לא נתתה זרע (טו-ג), המזל דוחקני ואומר לי אברם אין את מוליד, אמר לו הקב"ה הן כדברייך, אברם לא מוליד אברהם מוליד ע"כ. ועל כן אמר לו ה' ואעשך לגוי גדול, ואם כי אברם אינו מוליד, ואגדלה שמך, ולא יקרא עוד שמך אברם והיה שמך אברהם (יז-ה), ואברהם מוליד.

וזהו שאמרו במדרש (שם לט"א) ואעשך לגוי גדול, אתנך ואשימך אין כתיב כאן אלא ואעשך, משאני עושה אותך בריה חדשה את פרה ורבה ע"כ. והכוונה, דלכאורה יש להבין הלא טענת אברהם היתה שלפי המזל שנוולד בו אינו יכול להוליד, ואם כן מה נפקא מינה אם שמו אברם או

אך אכתי תקשה לרבי חנינא דסבירא ליה יש מזל לישראל, וגם בישראל אי אפשר לשנות המזל אפילו בתפלה וזכותים, מה יענה לראייתו של רב מאברהם, שנודל במזל צדק שאי אפשר להוליד, ומכל מקום נפקד, וביצחק יקרא לך זרע. ונראה דלכאורה יש להבין, דהלא שבע מזלות יש, ואחד מהם היא מזל צדק, וכדאיתא ברש"י (שבת קכט:): שצ"מ חנכ"ל, סדר השעות כשנתלו המאורות והמזלות, שעה ראשונה של רביעי בשבת שימש שבתאי, ובשניה צדק, ואחריו מאדים, ואחריו חמה, ואחריו נוגה, ואחריו כוכב, ואחריו לבנה, נמצאו שבע המזלות לשבע השעות, וחוזרים חלילה לעולם ע"ש. אם כן בכל יום ויום משמש מזל צדק שלש שעות, ולפעמים יעלה גם לארבע שעות, וכי יתכן לומר שכל אלו שנולדו בשעות אלו אין להם בנים, וכי חלק שביעי מן העולם הם עקרים ועקרות.

ואולי הא דאמרו דבמזל צדק אינו מוליד, הוא רק גם כאשר האשה נולדה גם כן במזל צדק, על כן אינם מסוגלים להוליד, אבל כאשר אחד מהם נולד בצדק והשני נולד במזל אחר שפיר ראויין להוליד. וצריכין לומר לפי זה, דגם שרה נולדה במזל צדק, ועל כן אמר אברהם לה' שאינו יכול להוליד מאשתו שרה. ולפי זה מובן מה שהיה לו לאברהם בן מהגר, שנולד לו ישמעאל בנו עוד בהיותו בן שמונים ושש שנים (טו-טז), קודם שנשתנה שמו לאברהם. כי הגר לא נולדה במזל צדק. – וגם יש לומר דלא כל הנולד בשעה שמזל צדק שולט אין לו בנים, אלא יש דקות אחדות באותה שעה שאז המזל גובר, כגון בתחלתו או באמצעיתו או בסופו, ובאותה שעה נולד אברהם.

ואולי יש לומר, דכיון דבמדה שאדם מודד מודדין לו (סוטה ט.) על כן מי ששולט על גופו וממונו לעשות מהם 'צדקה', מודדין לו כמדתו לשלוט גם על מזל 'צדק' שלא ימנע ממנו פרי בטנו. ולכן אמרו (שבת קנו.) האי מאן דנולד בצדק, יהי גבר צדקן במצות [צדקה לעניים] ע"ש. כדי שיוכל בקל להיות עושה צדקות, ובזה יוכל למשול על תכונת מזל צדק ולהפקד בבנים. וכיון שאברהם שורשו חסד וצדקה, ויטע אשל בבאר שבע (כא-לב), שהאכיל לכל, ואחר כך אמר להם ברכו למי שאכלתם משלו (סוטה י.), על כן זכה לבנים גם כאשר נולד במזל צדק. ועל כן אמר הכתוב, מי העיר ממזרח צדק, שהחום ממזרח ישלוט במי שנולד במזל צדק, וסיים יקראהו לרגלו, כי רגל כינוי לממונו של אדם, כמו שנאמר (דברים יא-ו) את כל היקום אשר ברגליהם, זה

המזלות] שלי ואיני ראוי להוליד בן. אמר ליה צא מאיצטגונינות שלך [היינו דכתיב ויוצא אותו החוצה חוץ [שהוא מזל שלך] במערב [שהוא מקום מצונן, ואין ראוי להוליד], מהדרנא ומוקמינא ליה במזרח [שהוא מקום חום], והיינו דכתיב (ישעיה מא-ב) מי העיר ממזרח צדק [הקדוש ברוך הוא קראו להביאו למזרח] יקראהו לרגלו [בשבילן] ע"כ.

ולכאורה צריך ביאור הא עדיין לא קיבלו התורה, ואין דינם עדיין כישראל אלא כבני נח, ואיך אמר לו ה' צא מאיצטגונינות שלך שאין מזל לישראל. ועל כרחק צריכין לומר דסבירא ליה לרב דהאבות נכנסו בכלל ישראל גם קודם מתן תורה, ושפיר אמר ה' לאברהם שאין מזל לישראל. אמנם מבואר ברמב"ן (פ' אמור כד-י) דגם אם דינם כישראל, זהו רק מעת שבא אברהם בברית היו ישראל ובגויים לא יתחשבו ע"ש. ואם כן עד שלא נכנס אברהם בברית מילה עדיין דינו כבן נח, והכל תליא במזל, כמאמר בני חיי ומזוני לאו בזכותא תליא מילתא אלא במזלא תליא (מועד קטן כח.), על כן הוצרך ה' לצוותו מתחלה על כריתת הברית במילה, ומאז נכנס לכלל ישראל, ושפיר אין מזל לישראל, והפרייתי אותך במאד מאד.

והנה הקדים לו ה' במצות מילה, התהלך לפני והיה תמים, וברש"י שכל זמן שהערלה בך אתה בעל מום לפני, והתהלך לפני במצות מילה, ובדבר הזה תהיה תמים ע"כ. ואם כן אברהם קודם שנימול, אם כי התעלה במעלתו להשלים עצמו, עדיין לא היה תמים, כי חסר היה לו השלמת אבר אחד במצות מילה, ולא היה שלם אלא ברמ"ז אברים, ובמצות מילה גמר להשלים כל הרמ"ח אברים, ועל כן אמר לו אז, ולא יקרא עוד את שמך אברם והיה שמך 'אברהם', עולה רמ"ח, כי במצוה זו ישלים כל אברי גופו.

וזהו שאמר לו ה' 'ואעשך לגוי גדול', ואם תאמר שזה כנגד המזל שאי אפשר לשנותו, על זה הסמיק 'ואברכך' עולה רמ"ח, שעוד תצטוה על מצות מילה שבזה יושלם כל הרמ"ח אברים שלך, ולכן ואגדלה שמך לקרוחק בשם אברהם, שבזה נעשה תמים על כל רמ"ח אבריו, והרי במצות מילה יכנס לגדר ישראל, ואין מזל לישראל, ואין לחוש עוד להמזל, ושפיר תוכל להתקיים ואעשך לגוי גדול.

לך להוליה, אבל ואגדלה שמך, שרבים ישכימו לפתחך, והיה ברכה, שברכותיך יעשו פירות, ותהיה רבים צריכין לו, ואדם כזה אינו שורה תחת המזל, ושפיר תוכל להתברך לגוי גדול.

*

והנה במדרש (ב"ר יב-ט) איתא, אלה תולדות השמים והארץ בהבראם (ב-ד), אמר רבי יהושע בן קרחה, בהבראם, באברהם [אותיותיהן שוות], בזכותו של אברהם ע"כ. ויש להוסיף דלכך האות ה' של בהבראם קטנה משאר האותיות, כי אברהם מתחלה היה נקרא אברם בלא האות ה', ושוב נקרא בשם אברהם בתוספות ה'. – ונראה לבאר הענין בזה, וגם יתבאר מה היה תכלית ציווי ה' לאברהם לעזוב ארצו ומולדתו וללכת אל הארץ אשר אראך, ולא הודיעו תיכף לאיזה מקום ילך, אלא ללכת בלי חשבון, ובמשך הזמן יגלה לו לאיזה מקום יגיע.

ונראה דאיתא בגמרא (מגילה יח.) לא הוו ידעי רבנן מאי (תהלים נה-כג) השלך על ה' יהבך, אמר רבה בר בר חנה זימנא חדא הוה אוילנא בהדי ההוא טייעא וקא דרינא טונא, ואמר לי שקול יהביך ושדי אגמלאי ע"כ. והתמיה מבוארת דהיתכן לומר דרבנן לא ידעי פירוש המלות של יהבך. ואמר הרה"ק היהודי מפרשיסחא זי"ע, דהכוונה היא, דרבנן היו מסתפקים בגודל מדת הבטחון, עד כמה מתחייב לאדם לבטוח, היינו אם צריך להשתדלות לעשות סיבה לפרנסתו ולשאר דברים, או לא. וזהו לא ידעי מאי השלך על ה' יהבך, באיזה אופן צריכה להיות הבטחון. וכאשר ראה שהטייעא מעצמו שאל מאתו להניח משאו על גמלו, מבלי שיבקש הוא מהטייעא, השיג דלבטחון אמיתי אינו צריך שום השתדלות ע"כ (קדושת היהודי קפה.).

והנה פירוש זה ראוי לפי מדריגת צדיקים גמורים ולא לאנשים כערכנו. אך יש לבאר באופן אחר קצת, כי הכתוב אומר (דברים ח-יב) פן תאכל ושבעת ובתים טובים תבנה וישבת, ובקרך וצאנך ירביון וכסף וזהב ירבה לך, וכל אשר לך ירבה וגו', ואמרת בלבבך כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה, וזכרת את ה' אלקיך כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל ע"כ. ויש בזה כמה דרגות, כי גם במאמינים המכירים בהשגחת ה' בעולמו, ואם ה' לא ישמר עיר שוא שקד שומר, עם כל זה יש שחושבים שכל הונם הגיע אליהם מרוב חכמתם וערמימותם, אלא שביד ה' היא לבטל ולהשבית ברצונו כל תכנית, והם זכו כי ה' עמד מן הצד

ממונו של אדם שמעמידו על רגליו (פסחים ק"ט), כי מי שעושה צדקה וחסד בממונו, הוא קורא חום המזרח גם למזל צדק.

*

גם יש לומר, דהנה המהרש"א (שבת שם) הקשה, לרבי חנינא דאמר יש מזל לישראל, דאפילו על ידי זכות גדול לא משתנה, הלא כל יעודי התורה בברכות אם תשמעו, ובקלות אם לא תשמעו, אין מורין כן, אלא שתולה בזכות ישראל או בחובתם. וכתב דודאי יעודי התורה נאמרו על כלל ישראל, וזכות הרבים ודאי דאינו תולה במזל כלל, ולא פליגי הכא אלא ביחיד, דלרבי חנינא מזל מחכים מזל מעשיר לאותו יחיד, ורבי יוחנן אמר דאין מזל לישראל אפילו ליחיד ע"כ. וכן הוא בשו"ת הרשב"א (ח"א סימן קמט). [ועיין במגדים חדשים שם].

והנה אמרו (תענית ט.) אמר רבי יוחנן מטר בשביל יחיד [שאם אין צריך מטר אלא לאדם אחד, כגון שזרע אחר זמן זריעת בני אדם, או שדר בעיר שכולה נכרים וצריך למטר, בא בזכותו], פרנסה בשביל רבים [שפע טובה ומחיה לכל העולם אינו בא לעולם בזכות אחד אלא בשביל רבים, שאם רבים צריכין שובע, שתשלח ברכה בתבואה, הקב"ה עושה אם זכו, אבל יחיד הצריך שיתברכו תבואותיו, אין הקב"ה משנה בעבורו דין השנה, אלא כפי ברכותיה, ואף על פי שמוריד בשביל יחיד מטר, זה להשביח תבואותיו שלא יהו גרועות משל אחרים, אבל לעשות שדהו כשדה שובע, לא], דכתיב (שמות טו-ד) הנני ממטיר לכם [לשון רבים] לחם מן השמים. ופריך מברייתא דאיתא מן בזכות משה, אלמא אשכחן פרנסה בשביל יחיד. ומשני דמשה כרבים דמי ע"כ. ובדקדוקי סופרים הגירסא, כיון דרבים צריכין לו כרבים דמי ע"כ. (ועיין מגן אברהם סימן קיט סק"ד).

ומעתה אברהם אבינו גם כן רבים היו צריכין לו, וכמו שאמרו (בבא בתרא טו:) שכל מלכי מזרח ומערב משכימין לפתחו. ואמרו (ב"ר לט"א) אברהם היה מתפלל על עקרות והם נפקדות, ועל החולים והם מרויחים, ואפילו ספינות שהיו מפרשות בים הגדול היו ניצולות בזכותו של אברהם, והברכות מסורות בידו, למאן דחזי לך למברכא בריך ע"ש. אם כן אברהם דינו כרבים, אשר אין הם מוכרחים תחת המזל, אלא בזכותא תליא מילתא. וזהו שאמר לו ה', ואעשך לגוי גדול, הגם שלפי המזל אי אפשר

ולא ביטל מעשה ידיהם. ויש שאמנתם יותר חזקה, כי בודאי הכל מושגח, וה' פועל ועושה הכל, אמנם הוא במעשיו וחכמתו שותף לה' במה שהרכיש הונו.

אב המאמין האמיתי יודע כי הכל הוא מה', ומתחלת בריאתו כבר נגזר עליו טפה זו תהא עשיר או עני, ומה שנגזר עליו יש כמה דרכים למקום להמציאו אליו בלי שום מעשה כלל. אלא חטא אדם הראשון גרמה בזעת אפיק תאכל לחם, שיש לאדם להתעמל ולעשות השתדלות למזונו, אבל עדיין אינו מוכרח אם מעמלו יגיע לו פרנסתו או ממקום אחר. האדם עושה רק עבור שנצטוו לעשות, אבל ההשפעה מלמעלה אין לו שום קשר עם מעשיו, ויתכן שהוא עמל במקום אחד והונו ורכושו תבוא אליו בלי עמל ממקום אחר, כאשר רואים הרבה פעמים בחוש. ועל זה הזהיר הכתוב שלא לומר כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל, אלא להכיר כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל, ואין מעשי ידיו גורמים כלל.

וכאשר רבנן לא ידעי עד כמה היא מדת הבטחון של השלך על ה' יהבך, אם יש להשליך הכל על מעשי ה', או שגם הוא שותף יחד בעשיית חיל. הראו לו מן השמים, שהטייעא אמר להם שקול יהביך ושדי אגמלאי, אין לך לישא על כתפך שום משא, תמסור כל יהבך ושדי אגמלאי, ואתה אין לך להתטפל עם המשא כלל, אתה עשית מה שהיה מוטל עליך, ומשם ואילך תניח הכל על השגחה עליונה, וה' הטוב בעיניו יעשה.

ועל זה אמר הכתוב (משלי יט-כא) רבות מחשבות בלב איש ועצת ה' היא תקום, ופירש במצודות לפעמים יחשוב האדם מחשבות רבות שונות זו מזו ואין אחד מהם מתקיים, אך הדבר אשר יעץ ה' היא תקום, ולא מן המחשבות שחשב הוא ע"כ. והיינו כי האדם צריך לעשות בכל דבר רק ההשתדלות לחשוב מה ראוי לו לעשות, אבל לפועל לא יוצא רק עצת ה', שלפעמים אין לו קשר כלל גם עם אחד מהמחשבות של חריצות האדם. ואמר הכתוב (תהלים לג-יא) עצת ה' לעולם תעמוד מחשבות לבו לדור ודור, כי האדם יראה לעינים רק השנים של דורו שעומד בו, וכל חשבונותיו

הם רק מהו טוב ומהו רעה לימים שעומד לפניו. אבל מחשבות לבו של ה' הוא 'לדור ודור', הוא מכיר הדור הקדום, מה אתה צריך לתקן מהגלגול הקדום לך, ומה תהא התועלת להדור הבא, ולפי זה ה' משפיע לו מה שהיא טובתו האמיתית.

וזה היה התכלית של הציווי לאברהם לך לך מארצך וממולדתך אל הארץ אשר אראך, ולא גילה לו הארץ מיד, אלא עוזב מקומו ומשפחתו מבלי שום תכנית לאיזה מקום יגיע, אלא מקיים השלך על ה' יהבך, למסור כל משאו לידי של מקום להדריכו בדרך ישרה, ומזה ילמוד אברהם לקח שעם כל המחשבות והתכניות שהיה לו על העתיד, רק עצת ה' היא תקום.

ואמר לו ה' ואגדלה שמך, שעד עכשיו שמו אברם, אבל יגדל שמו להוסיף לו בתוכו אות ה' ולקריתו אברהם. והרמז בזה הוא כי אברם נטריקון רבות מ'חשבות ב'לב איש, שזהו דרך האדם בכלליות שעל כל דבר ודבר יש לו מחשבות רבות איך להגיע לתכליתו שרוצה. אבל ה' הוסיף לו אות ה' משמו של הקב"ה [נעל דרך שאמרו (סוטה י): יוסף שקדש שם שמים בסתר זכה והוסיפו לו אות ה' משמו של הקב"ה דכתיב (תהלים פא-ו) עדות ביהוסף שמו ע"כ], לרמז לו שעצת ה' היא תקום. ואחר שיקיים ציווי ה' לך לך מארצך אל הארץ אשר אראך, להשליך כל יהבו על ה' שהוא ינחנו במעגלי צדק, אז אגדלה שמך, שיתוסף לו אות ה' בשמו של אברם, אשר תחת שעד עתה היה רבות מחשבות בלב איש, מעתה יתעלה בהשגתו אשר עצת ה' היא תקום.

ועבור זה ברא ה' את העולם, שיתעלה האדם להיות בבחינתו של אברהם, להתעלות מאברם לאברהם, להכיר שהכל מושגח מה', ורק הוא הנותן לך כח לעשות חיל. ותולדות שמים וארץ היא 'בהבראם', אותיות אברהם, עם אות ה' קטנה שהוסיפו לאברם, שמתחלה רבות מחשבות בלב איש, ובסופו מתעלה עם אות ה', להכיר שעצת ה' היא תקום.

הגליון הזה נתנדב על ידי

מוה"ר ר' יושע דוד פליישער הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו באירוסיו בנו הרחן אפרים אהרן נ"ו למז"ט	מוה"ר ר' אברהם צבי איינגער הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בנישואי בתו למול טוב	מוה"ר ר' חיים ראובן ברא"א ביער הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בנישואי בתו למול טוב	מוה"ר ר' חיים צבי וועכטער הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בנישואי בתו למול טוב	מוה"ר ר' יואל פיליפ הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בנישואי בנו למול טוב
מוה"ר ר' יוסף באדאנסקי הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בתגלחת בנו למול טוב	מוה"ר ר' אהרן מרדכי ליכטנאן הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בהולדת בנו למול טוב	מוה"ר ר' דוד ארי' גאלדענבערג הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בהולדת בנו למול טוב	מוה"ר ר' אהרן יוסף באש הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בנישואי בתו למול טוב	מוה"ר ר' מרדכי אדלער הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו באירוסיו בתו למול טוב